

Choekat (Num. 19:1 – 22:2)

11 Tammoez 5772 / 1 juli 2012

Num. 19:1-13

Thema: Het mysterie van de rode vaars

Inleiding

We gaan verder met de lezingen uit het 4e boek van de Tora: Bemidbar – In de woestijn – Numeri. We komen vandaag bij het einde van het eerste deel. En in hoofdstuk 20 begint het tweede deel, waarin we abrupt 38 jaar verder zijn en met een hele nieuwe generatie richting het beloofde land gaan.

Aan de orde was op de sabbat gisteren de Sidra Choekat, die loopt van hoofdstuk 19:1 t/m 22:2. En ik heb ook vandaag weer gekozen voor het begin, waaraan deze Sidra ook zijn naam ontleent: Choekat, ‘Inzetting’, naar de woorden: Dit is de inzetting van de Tora die de Eeuwige geboden heeft. En vervolgens gaat het dan over: het verbranden van een rode vaars; dus van een rode koe die nog niet drachtig is geweest. Hoe vervreemdend is deze tekst voor moderne mensen in deze tijd?

Ik zou zeggen niet minder vreemd dan deze tekst die ik vond op Wikipedia – ik citeer (enigszins verkort):

De Tempelberg is tot en met vandaag de heiligste plaats voor het jodendom. Daar was eertijds het Heilige der heiligen. De westelijke muur is de plaats waar men het dichtst bij de Tempelberg kan komen. Deze Westmuur is niet een originele muur van het eigenlijke tempelgebouw maar is een gedeelte van de muur dat het plateau omringt en ondersteunt waarop de eigenlijke Tempel eens stond; waar het Heilige der heiligen was staat nu de Rotskoepel. Verder dan deze Westmuur of zg Klaagmuur, mag geen Jood komen. (Niet zozeer omdat dat van de moslims niet mag, maar van Godswege:) er geldt in het jodendom een religieus verbod op het betreden van de Tempelberg in verband met een rituele onreinheid die alle joden dragen. Deze kan enkel met de as van een rode koe worden opgeheven. Deze rode koe die in de bijbel genoemd wordt, bestaat nu niet meer. Daarom is het tot de Messias komt voor joden op religieuze grond verboden de Tempelberg te betreden, en is de Westelijke Muur het dichtst bij dat men kan geraken (einde citaat).

Aan de orde vanavond: het mysterie van de rode vaars.

‘... Spreek tot de kinderen Israels: ze zullen naar jou meenemen een bloedrode vaars, volmaakt, waaraan geen vlekje is, waarover nog geen kromhout (juk) is geklommen! Geven zult ge haar aan Elazar, de priester; uitleiden zal hij haar naar buiten de legerplaats, en slachten zal men haar voor zijn aanschijn.’ (Num. 19:2b, 3)

Internet. Een bericht op 29 juni jl geplaatst door rabbijn Evers:

‘In Israël is een rode koe geboren. Het nieuws van de geboorte werd bekend gemaakt door het Tempelinstituut. Chaim Richman, de huidige directeur, wil niet vertellen waar men het rode kalf gevonden heeft. De locatie wordt geheim gehouden.’ Aan de orde vanavond het mysterie van de rode koe.

Een leven nemen, ook van een dier, is ingrijpend. Wie zijn wij om een leven te beëindigen? Of die boodschap ons nog wat doet in een cultuur waarin we anoniem miljoenen dieren slachten in abbattoirs, is moeilijk te peilen. Wij leven met een dubbele moraal. Mijn catechisanten – dus kinderen van deze tijd – vinden het geen probleem in de supermarkt vlees te kopen, maar ze houden hun vingers in de oren als ik ze wil vertellen hoe dat daar gekomen is. Toen we vroeger dichterbij huis slachtten, soms ook ons eigen vee, hadden we dat helderder voor ogen. Leven is en blijft kostbaar! En als je al zo'n leven neemt, laat het dan niet voor niets zijn geweest (eet alles ervan). Wat de opdracht in Num 19 nog kostbaarder maakt: een echt door en door rode vaars, waaraan geen enkel vlekje zit, geen enkel ander gekleurd haar, is een zeldzaamheid. En wat zeldzaam is is ongemeen duur. De rituele reinheid van Israël, dus hun rein zijn voor God nadat ze met dood en doden in aanraking zijn geweest, wordt duur gekocht.

Want dat is de bedoeling van het slachten van de rode vaars. Zij wordt in haar geheel verbrand; samen met cederhout, hysop (een majoraanachtig kruid) en karmozijn (een bloedrode bes). En de as van dit dier moet lange tijd worden bewaard. Volgens de Joodse traditie gebeurde dat op drie plaatsen: een deel in de tempel, een deel op de Olijfberg, en een deel was in bezit van de priesterafdelingen. Wanneer er dan een rituele reiniging nodig was (denk ook aan de oorlogen!), nam men iets uit die voorraad as, en dat werd toegevoegd aan levend water, dus aan water uit een bron. Met dat reinigingswater werd vervolgens de ritueel onreine op de derde dag besprenkeld en op de zevende dag werd hij dan weer als rein beschouwd.

De inzet van dit ritueel, deze *Chok* of *Choekat* van God, is uniek in de bijbel; het woord komt alleen in dit verband, in dit unieke ritueel met de rode vaars voor! In Joodse kring kom je dan ook voortdurend de gedachte tegen dat deze Choekat van God geen precedent heeft, en je er daarom ook maar niet het hoofd over moet breken wat het precies betekent, want daar kom je als mens toch niet achter. De rode koe is al vele millennia een raadsel. Koning Salomo, die drie boeken van Tenach – Prediker, Spreuken en Hooglied geredigeerd heeft en elk voorschrift met 3000 parabels kon uitleggen – moet over de rode koe uitgeroepen hebben: *"Dit gaat mijn begrip te boven"*. Dus wat valt erover te zeggen?

Ik citeer voor u een Joodse midrash:

Een afgodendienaar vroeg aan rabban Jochanan ben Zakkai: Die dingen die jullie doen lijken een soort tovenarij. Jullie nemen een koe en verbranden die en verpulveren haar en neemt de as. En als één van jullie zich dan verontreinigt aan

een dode, dan sprenkelen jullie twee of drie druppels water met de as over hem uit en dan zeggen jullie: Je bent weer rein!

Rabban Jochanan antwoordde: Ben jij ooit door een geest van krankzinnigheid bevangen geweest?

Nee, zei de man.

Heb je dan wel eens iemand gezien die door een geest van krankzinnigheid bevangen is geweest?

Ja, zei de man.

En wat doen jullie dan?

We brengen wortels en roken die onder hem en we gieten water op hem, en dan vlucht de geest.

Rabban Jochanan zei: Horen je oren eigenlijk wel wat je mond daar zegt? Nou, ook de geest van de onreinheid is voor ons zo'n soort geest, zoals in Zacharia geschreven staat: Ook de profeten en de onreine geest zal Ik uit het land wegdoen (Zach. 13:2). Wij sprenkelen het bespattingswater op hem en de geest vlucht.

Tussen haakjes: als Rabban vraagt naar rituelen elders, kun je ook aan onze tijd denken, waarin bijvoorbeeld iemand - om bevrijd te raken van een besmet verleden - met blote voeten (of naakt) in een veld oude kleren en foto's verbrandt op advies van een bevlogen coach, om zich daarna in nieuwe kleren te steken voor een nieuw leven. Het krioelt in onze tijd van nieuwe rituelen.

En, wat ook aardig is in deze midrash en zowel van humor als van fijnzinnigheid getuigt: Rabban citeert Zach 13:2 onvolledig. Daarin wordt immers ook gezegd dat de afgoden uit het land zullen worden verdreven; maar dat laat hij in dit gesprek met een afgodendienaar maar even wijselijk achterwege! Terug naar de midrash:

Nadat de man was weggegaan, zeiden zijn leerlingen tegen hem: Rabbi, deze man heb je met een kluitje in het riet gestuurd. Maar wat zou je tegen óns zeggen?

Hij antwoordde: Kom op nou! Het is toch niet de dode die verontreinigt en het is toch niet het water dat reinigt! Waar het om gaat is dat de Heilige Hij zij gezegend het verordonneerd heeft: Het is een choeka die Ik heb vastgesteld, een decreet dat Ik gedecreteerd heb, en het is jullie niet geoorloofd Mijn decreet te ovetreden. Want er staat: 'Dit is de inzetting van de Tora'. Tot zover deze midrash.

Wat daarin opnieuw en meer dan ooit treft is de door en door joodse gedachte: het gaat er niet om of je God begrijpt, je houdt je gewoon aan zijn mitzwot; punt uit!

Maar dat wil natuurlijk nog niet zeggen dat er in joodse kring nooit naar verklaringen is gezocht. En daar willen we nu iets van beluisteren.

Laat ik eerst beginnen met een psychologisch-theologische; daar zaten we met de midrash al dicht tegenaan. Wat Rabban tegen zijn leerlingen impliciet zegt is dat onreinheid in de Joodse wereld niet een natuurlijk fenomeen is dat met natuurlijke middelen moet worden bestreden. De onreinheid waarover de Tora spreekt ontstaat omdat de Tora de mens niet alleen als een natuurlijk wezen ziet, maar vooral als een geestelijk wezen. En onreinheid dreigt juist wanneer de mens, geconfronteerd met het natuurlijke leven (de dood met name), moedeloos zou worden en zijn hogere bestemming zou vergeten: deel uit te maken van de hogere, morele orde van God. En door nu in zo'n situatie te doen wat God hem heeft geboden – ook al begrijpt de mens zelf dat gebod niet – bevrijdt hij zich van zijn 'natuurlijke' kant en wendt hij zich weer naar zijn hogere bestemming. Het is dan ook niet de dood die verontreinigt. De dood is natuurlijk. Wat verontreinigen kan is je denken, dat je in rouw en dood blijft hangen. En het gebod zegt: opgepast! Blijf denken aan je opdrachten en je morele roeping. En zo reinigt ook niet het water, maar God zelf, die dit gebod gegeven heeft en die een mens daarmee herinnert aan zijn bestemming. Zo wijst dit gebod, ook al kun je het niet doorgronden, toch naar een hogere bron, een diepere zin van het leven. (Tenachon 21, pag 336/337).

En dan een andere verklaring van dit gedeelte, die meer eschatologisch geladen is. En dan begin ik met rabbi Eliëzer ben Kallir, een dichter uit de 6e eeuw. Hij kent de uitleg die ik daarnet gaf: het is een decreet, klaar uit. Hij kent ook een uitleg die stelt dat de rode vaars als het ware tegenover het gouden kalf wordt gesteld. Zodat de rode vaars in principe wordt geofferd om de schuld van het volk te verzoenen die het op zich laadde bij de aanbedding van het gouden kalf. Bij die laatste exegese sluit hij nu aan, maar hij ontkent die verklaring; nee, zegt hij, de rode vaars is gekomen om de oorspronkelijke zonde, de principiële zonde van de mens te verzoenen, de zonde van Adam en Eva. Want die zonde bracht de dood in de wereld, en aan het eind van de geschiedenis brengt de rode vaars de uiteindelijke verlossing van de wereld; een verlossing die ons zal bevrijden van de dood en die de vervulling zal zijn van de woorden van Jesaja 25:8 – *Hij zal de dood voor altijd teniet doen. De HERE God zal de tranen van elk gezicht wissen en de smaad van zijn volk van de aarde wegnemen – want de HEER heeft het gesproken.* (nb: 'de smaad van zijn volk': veel dood – en dus onreinheid – is Israël door vijanden 'aangedaan'; zoveel Joden tot as verbrand).

Het levende water waarmee de as van de koe wordt vermengd verbindt Kallir met de gedachte dat uiteindelijk het leven (het water) zal winnen van de dood (as). De doden zullen (her)leven! In de toekomst, zo duidt Kallir, zal er geen water van de rode koe meer nodig zijn, maar zal God zelf die functie op zich nemen, zoals de profeet Ezechiël het voorzegt (Ezech. 36:25v): *Ik zal zuiver water over jullie uitgieten om julie te reinigen van al jullie onreinheid en al jullie afgoden. En Ik zal jullie een nieuw hart geven en een nieuwe geest in jullie binnenste leggen: Ik zal het versteende hart uit jullie lichaam wegnemen en er een levend hart voor in plaats geven. En jullie zullen in het land wonen dat ik je voorouders heb gezworen, en jullie zullen mijn volk zijn en Ik zal jullie God zijn.*

Volgen we die gedachtengang dan staat het mysterie van de rode vaars plots in een eschatologische spanning. (Op zich te vergelijken met verhalen onder andere volken. Zo hoorde ik ooit van een chieft van de indianenstam Swan-Dakota's de legende die onder hen verteld werd dat een nieuw tijdperk aan zou breken als er ooit een volmaakt witte bizon werd gesignaleerd). De rode vaars in de optiek van Kallir verbindt begin en einde, betekent het einde van de zonde van Adam, en het begin van een nieuwe wereld.

En in dat verband is dan ook een tekst van Maimonides van belang, waarover men in joodse kring zich al zo lang het hoofd breekt. Maimonides is één van de belangrijkste joodse rabbijnen en leefde in de 12e eeuw. Hij schrijft aan het einde van het derde hoofdstuk van zijn bespreking van de voorschriften van de rode koe het volgende: *“Negen rode koeien werden er geprepareerd, nadat het joodse volk deze mitswa had gekregen, totdat de tempel voor de tweede keer verwoest werd. De eerste para adoema (rode koe) maakte Mosjé Rabbénoe, de tweede maakte Ezra haSofer, en de resterende zeven rode koeien werden gemaakt vanaf de tijd van Ezra tot de choerban haBajit, de verwoesting van de tweede Tempel. De tiende zal de Melech haMasjje'ach maken; spoedig moge Hij zich openbaren - zo moge het de wil zijn van Hakadosj Baroech Hoe.”*

Met andere woorden – en dat gegeven kom ik ook op andere plaatsen in de joodse traditie tegen –: Er zijn tot nu toe negen rode koeien geweest waarvan de as werd bewaard om er het volk mee te reinigen. Eén ten dage van Mozes toen de tabernakel werd ingewijd; de tweede ten dage van Ezra toen de tweede tempel werd ingewijd. Zeven koeien daarna, totdat de tempel van Jeruzalem door de Romeinen werd verwoest. Ons wacht alleen nog de tiende (waarvoor ze dan eerst weer uit de ballingschap terug moeten zijn in eigen land), zegt Maimonides. Die komt ten dage van de Messias en dan zal de derde tempel worden ingewijd.

Te dien dage zullen Joden gereinigd de tempelberg betreden!

Menig collega kijkt mij meewarig aan als hij hoort van deze Leerdiensten Tora en Evangelie. Wat heb je eraan? Wij hebben toch het Nieuwe Testament? Wij zijn toch in Christus? Hij heeft toch de Schriften vervuld? Zijn bloed reinigt toch – met de woorden van Hebr. 9 – meer dan de rode vaars uit Numeri 19? Ik zal het niet ontkennen. Ik leef ervan. Ik, een jongen, een man uit de heidenvolken die uit handen van Joden de bijbel heb ontvangen. Maar toch... Hoe snel wordt er gesproken in de kerk, hoe kort door de bocht gedacht, alles zo vanzelfsprekend. Alleen al als je nadenkt over de prijs van die rode vaars, de zeldzaamheid: hoe duur gekocht zijn wij dan wel in Jezus Christus? En met Paulus – in 1 Kor. 6 – vraag ik me dikwijls af of dat nog voor ons leeft. Paulus die op grond van dit ‘duur gekocht zijn’ de Korinthiërs attent maakt op hun hogere bestemming, te leven - en met je lichaam om te gaan - als een tempel waarin Christus Jezus woont; de ‘dode’ werken achter te laten voor ‘levende’ (Hebr. 9). Hij moet vrezen dat die christelijke gemeente de ene cultische onreinheid op de andere stapelt; onrein voor God, geen tempel naar Gods wil; al nemen zij de naam van Jezus nog zo vaak in de mond.

Maar wat bij mij van Numeri 19 het meest blijft hangen: ook onder de die-hards in de kerk die stellen dat in Christus de Tora vervuld is, hoor je toch vaak dat op de keeper beschouwd inderdaad nog niet alle woorden van de Tenach vervuld zijn. Dat er nog iets uitstaat; dat de Messias ook de laatste woorden van de Tenach nog waar moet en zal maken. En die woorden hebben dan vaak te maken met Israel, onze oudste broeder. Die broeder die na eeuwen terug is in zijn land. En daar met het hoofd tegen de muur loopt; letterlijk en figuurlijk. En die de tempelberg niet mag betreden; want er is nog geen rode vaars (of is die er inmiddels wel?); en er is nog niemand die die rode vaars kan gereedmaken; of die het mysterie van die rode vaars voor eens en voor al kan uitleggen, die begin en einde zal verbinden. En daarom wachten de gelovigen onder die oudste broeder daar op de Messias. En dromen van een derde tempel; ritueel ingewijd.

Hoe zou ik me voelen als inderdaad de Messias kwam en die rode vaars slachtte; en als Hij daar dan in Jeruzalem ging wonen; en een gereinigd en geheiligd volk om hem heen; met een nieuw hart en een nieuwe geest? (Ps 51:6 in de berijming!)

Hoe zou ik me voelen? En wat zou ik dan als goj die gelooft in Jeshua Messias doen? Gaat dat lijken op de laatste openbaringen in de Bijbel? Zal die derde tempel anders zijn dan ieder zich voorstelt, zal dat al de stad en de 'tempel' van Openb 21 zijn? Hoe dan ook: God zal al zijn beloften aan zijn volk Israel vervullen!

Er is een rode vaars geboren in Israel. Je kunt erom lachen. Of leeft de verwachting van de Messias en zijn rijk bij hen daar meer dan bij mij/ons? Wie leeft met de Tenach trekt tenslotte altijd aan het langste eind. En heeft Jezus zelf niet gezegd dat geen jod of tittel van de Tenach vervalt totdat de nieuwe wereld komt? De dag is nabij dat het mysterie van de rode vaars wordt opgelost.